

Ne izgrađuj zdanja, nego ljude

Jasna Bićanić
mag. educ. philol. croat. et mag. paed.

Sveučilište u Rijeci, Rijeka, Hrvatska, Filozofski fakultet u Rijeci

jasna.bicanic@uniri.hr

“Zvona zvone jer su potezana: primjena poslovice u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti”¹ knjiga je redovite profesorice na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Rijeci, prof. dr. sc. Karol Visinko, kojom se učiteljima hrvatskoga jezika u razrednoj i predmetnoj nastavi, ali i učiteljima ostalih predmeta, osobito povijesti, glazbene i likovnih umjetnosti, stranih jezika i vjeronauka, pruža vrijedno djelo oplemenjeno brojnim mogućnostima primjene poslovice u osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj nastavi. Ovom knjigom, kojoj prethode “Alica u zemlji čudesa Lewisa Carrolla”, “Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija”, “Jezično izražavanje u nastavi hrvatskoga jezika: Pisanje”, “Čitanje: poučavanje i učenje”, “Diktat u nastavnoj teoriji i praksi” i “Diktat: komunikacijsko-funkcionalna primjena u nastavi hrvatskoga jezika”, autorica nastavlja put kojim kroči u posvećenosti trajnom predmetu svoje znanstvene i stručne djelatnosti – hrvatskome jeziku i književnosti u svim oblicima jezično-

¹ Karol Visinko “Zvona zvone jer su potezana: primjena poslovice u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti”, Zagreb: Profil Klett, 2018.

ga i književnoga odgoja i obrazovanja, poučavanju učitelja/nastavnika za jezični i književni odgoj i obrazovanje te recepciji i interpretaciji hrvatske i svjetske književnosti za djecu i mladež.

Autorica u predgovoru izdvaja dvije poslovice, “**Što je manje na tanjuru, slađe jedemo.**” i “**Što dalje gaziš, dublje je more.**”, koje se mogu tumačiti s gledišta ove knjige o poslovicama u nastavi Hrvatskoga jezika, ali i dosadašnjega bogatoga znanstvenog i stručnog rada prof. dr. sc. Karol Visinko.

Izdvajanjem ovih poslovice u predgovoru knjige “Zvona zvone jer su potezana” autorica vrlo smjelo čitatelja usmjerava u oblikovanju obzorja očekivanja. Može se pretpostaviti kako će djelo sveobuhvatno i temeljito uključiti primjere primjene poslovice u svim nastavnim područjima nastavnoga predmeta Hrvatski jezik te u izvannastavnim djelatnostima jezično-izražajne usmjerenosti, ali, isto tako, kako time neće biti iscrpljene sve mogućnosti koje nam nastavni proces pruža. U tom smislu ovo djelo pred čitatelja stavlja i osobiti zahtjev. Traži se njegova angažiranost i izražava se zahtjev/molba/želja za oblikovanje novih mogućnosti primjene na temelju prikazanih primjera i iznalaženje novih putova u vezi s poslovicama u odgojno-obrazovnome procesu koji je za svakog učitelja/nastavnika osobit s obzirom na njegove učenike i jezične, kulturološke, zemljopisne, povijesne i gospodarske okolnosti u kojima se ostvaruje nastavni proces.

U kontekstu se ovih poslovice cjelokupni znanstveni i stručni rad autorice Karol Visinko tumači kao predano i trajno hvatanje u koštac sa zahtjevima i stremljenjima odgojno-obrazovne prakse nastave materinskoga je-

zika, čime autorica prodire u sve dublje i složenije “more” tema predmeta Hrvatski jezik. S druge strane, privid jednostavnosti, i istovremena “slatkoća” čitanja autoričinih knjiga, ostvaruje se u pomno odabranim primjerima koji čine konkretizaciju prethodno teorijski i znanstveno razrađenih i opisanih sadržaja. S tim u vezi, u odnosu prema autorici govori se o **izboru** – zahtjevnom i dugotrajnom postupku pronalaženja i odabiranja primjera koji će potvrđivati znanstvene spoznaje, ali i, vrlo važno, biti primjereni uključivanju u različite odgojno-obrazovne cikluse. U odnosu prema čitatelju govori se o **iščitavanju** – otkrivanju i pronalaženju potvrde teorijskih spoznaja u odabranim primjerima s ciljem osamostaljivanja u pronalaženju tih elemenata u novim primjerima koje će rabiti u svojoj nastavnoj praksi.

U prvome poglavlju “**O poslovicei ukratko**” autorica na temelju teorijskih spoznaja o poslovičnoj građi s etnografskog, folklorističkog, književnoteorijskog, književnopovijesnog i lingvističkog gledišta izdvaja temeljne odrednice poslovice (usmenost i književnost u dijakroniji, kratkoću, sažetost, neprolaznu vrijednost u jednostavnosti i slikovitosti, iskustvo, izražajnost poslovičnog jezika i jezična obilježja), otkriva podrijetlo naziva *poslovica* te ističe potrebu razumijevanja razlika među izrekama i aforizmima, a potom i frazemima u odnosu na poslovice te daje kratki dijakronijski pregled o poslovicama od srednjovjekovlja do današnjih dana. Autorica navodi kako poslovice postoje na svim jezicima i u svim kulturama i, s tim u vezi, pregledom dosad objavljenih djela u nas, prikazuje ujedno i mogućnosti međujezičnog i unutarjezičnog kontrastivnog promatranja poslo-

vica u učenju i poučavanju hrvatskoga standardnog jezika. Potom predstavlja zbirke poslovice koje su bile polazište u odabiru predložaka poslovice. Poslovice koje će biti obuhvaćene u poglavljima koja slijede autorica odabire u skladu s nastavnim sadržajima četiriju nastavnih područja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik i nastavnim načelima od kojih ponajprije izdvaja načelo odgojnosti, načelo zanimljivosti, načelo komunikacijske i estetske funkcionalnosti, načelo stvaralaštva i načelo zavičajnosti. Usto, u vezi s razrađenim sadržajima autorica navodi i očekivanja o potrebnim znanjima učitelja za korištenje poslovice u svojoj stručnoj, nastavnoj praksi.

Drugo je poglavlje **“Primjena poslovice u odgojno-obrazovnom procesu”** uvod u četiri opsežna praktična poglavlja ove knjige – “Poslovice u nastavi hrvatskoga jezika”, “Poslovice u nastavi jezičnoga izražavanja”, “Poslovice u nastavi književnosti” te “Poslovice u izvannastavnim djelatnostima jezično-izražajne usmjerenosti” kojima je obuhvaćeno cjelokupno područje djelatnosti učitelja hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi. Autorica predstavlja obuhvaćenost poslovične građe u nastavnoj praksi u metodičkoj literaturi te se u vezi s tim izdvajaju mogućnosti uključivanja poslovice u pojedinim fazama nastavnoga sata i različitim odgojno-obrazovnim ciklusima. U vezi s uključivanjem poslovice u odgojno-obrazovni proces, ali i svih drugih sadržaja, autorica ističe potrebu za sustavnošću. Sustavnost u čijem bi ostvarivanju učitelj/nastavnik trebao voditi računa o uspostavljanju “... potrebne mjere, promišljenosti i učinkovitosti tijekom poučavanja i učenja hrvatskoga jezika i književnosti s izričitim zahtjevom

za razvijanje učenikova i učiteljeva/nastavnikova jezičnoga izražavanja” (str. 28).

Prvo od četiriju praktičnih poglavlja koja prikazuju primjere zadataka uključivanja poslovice u nastavni proces u skladu s programskim sadržajima naslovljeno je “**Poslovice u nastavi hrvatskoga jezika**”. U ovome je poglavlju naglasak na govornim i pisanim vježbama koje za cilj imaju razvijanje važne sastavnice učenikova izražavanja, rječnika, što u promatranju složenosti nastavnoga predmeta čini polazište razvijanja komunikacijske jezične kompetencije učenika. Autorica prikazuje semantičke, etimološke, rječotvorne, frazeološke i rječničke vježbe, čime se prati sustav leksičkih vježbi koje je u metodičkoj teoriji nastave hrvatskoga jezika postavio S. Težak (1996). Prikazane vježbe bogaćenja učeničkog rječnika, sada na predlošku poslovice, donose autoričina nova oprimjerenja strategija poučavanja rječniku razrađena u njezinoj prethodnoj knjizi “Čitanje: poučavanje i učenje” (2014). U drugome dijelu poglavlja osobito važnim treba istaknuti prikazivanje tematsko-motivski povezanoga sklopa poslovice u funkciji polaznoga ili vježbenoga lingvometodičkoga predloška (ali i predložaka poslovice za vježbe diktata). Gdjekad autorica opravdano navodi i jednu poslovicu ili nekoliko poslovice različite tematike uzmemo li u obzir da je poslovice vezani tekst. S time je u vezi ostvarivanje **načela teksta** – sve što se radi u nastavi jezika iz teksta proizlazi i tekstu se vraća. Autorica ističe da se znatno iznevjeravanje toga načela i dalje zapaža u nastavnoj praksi “... i to u cijeloj okomnici, od početnoga učenja hrvatskoga jezika do završetka srednjoškolskog obrazovanja” (str. 53). Iznevjeravanje je načela teks-

ta osobito razvidno u fazama sata obradbe novoga gradiva u kojima se vježbama i zadatcima žele provjeriti zaključci na novima primjerima te u zadatcima za uvježbavanje, provjeravanje i utvrđivanje naučenoga. Vježbe i zadatci u kojima se poslovice uključuju u nastavu gramatike i pravopisa u svim četirima obrazovnim ciklusima autorica je pripremila tako da katkad povezuju gramatičke i pravopisne sadržaje, katkad su gramatički i pravopisni sadržaji prikazani odvojeno, a često se ostvaruje povezivanje s drugim nastavnim područjima.

Slušanje, govorenje, čitanje i pisanje uporišta su svake komunikacije koju pojedinac ostvaruje u školskoj i izvanškolskoj praksi. Četiri navedene jezične djelatnosti obuhvaćene su nastavnim područjem jezično izražavanje predmeta Hrvatski jezik koje autorica ističe “primarnim nastavnim područjem” u svim četirima obrazovnim ciklusima jer su učenici “... s nastavom jezičnog izražavanja u doticaju svaki i najkraći trenutak u kojem učenik sluša, govori, čita i piše” (str. 109). Stoga poglavlje “**Poslovice u nastavi jezičnoga izražavanja**” prikazuje govorne i pisane vježbe na predlošku poslovice te vježbe s poslovicama u primjeni različitih vrsta čitanja. Osobito se mogu izdvojiti artikulacijske vježbe i vježbe primjene vrednota govornoga jezika. Kako bi se izbjeglo zanemarivanje artikulacijskih vježbi u višim obrazovnim ciklusima i s ciljem što točnijega, jasnijega i razgovjetnijega izgovaranja glasova u višim godištim, autorica oblikuje stupnjeviti odnos prema artikulacijskim vježbama tijekom četiriju obrazovnih ciklusa: mnogo uvježbavanja u 1. i 2. ciklusu, sustavna obnavljanja i ponavljanja u 3. ciklusu i sporadična, ali osmišljena i na složenijim predlošcima prove-

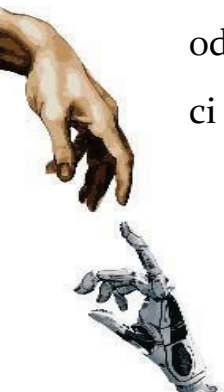

dena ispitivanja u 4. ciklusu. Uz navedene govorne vježbe, autorica donosi i vježbe nepripremljenoga, spontanoga govorenja, pripremljenoga govora o određenoj temi, pripremljenoga izlaganja s pomoću slikokaza i sastavljanja prigodnih govora koji su u poveznici s poslovicama. Slijedi razgovaranja, nepresušno vrelo ostvarivanja komunikacije, učenja te očuvanja i njegovanja jezika. Važnost razgovaranja prepoznaje se u uključivanju programskih sadržaja o pravilima pristojnoga razgovaranja i ponašanja već u prvome razredu osnovne škole. Razgovorne vježbe uglavnom se temelje na primjerima razgovora u obitelji i školi, razgovora u različitim prigodama, a mogu biti i vježbe razgovora s različitim stvarnim i nestvarnim osobama i likovima te vježbe razgovora za novinske ili elektroničke medije – intervju. Autorica ponajprije izdvaja poslovice koje obuhvaćaju temu pristojnosti u razgovaranju – aktivno slušanje sugovornika i usredotočenost na sadržaj te mogućnost razgovaranja o tim poslovicama i njihovu značenju, a potom i vježbe zamišljenoga razgovora s književnicima. Navodi primjere govornih vježbi pripovijedanja i raspravljanja, a potom slijede primjeri primjene globalne metode čitanja u početnome čitanju i pisanju i odabranih produktivnih vrsta čitanja na predlošku poslovica. U završnom dijelu poglavlja autorica prikazuje pisane vježbe koje se odnose na prepisivanje, slaganje, dopunjavanje i sređivanje teksta, sastavljanje rečenica i vezanoga teksta u različitim oblicima jezičnoga izražavanja.

U poglavlju “**Poslovice u nastavi književnosti**” autorica poslovicu koja je “... sažete strukture, dojmljiva učinka, semantički bogata i brušena jezika i stila...” (str. 167) smješta u njoj posvećen panoramski sat, nastavni

oblik unekoliko rjeđe zastupljen u književnome odgoju i obrazovanju, zatim u pojedine faze nastavnoga sata školske interpretacije, u obradbi i provjeri poznavanja književnoteorijskih pojmova i, potomje, u kontrastivno iščitavanje. Panoramski sat pretpostavlja, kako ističe autorica, dublje i doživljajno poniranje u temu koja se obrađuje, što omogućuju raznolikost i zabranih tekstova, njihovo ispreplitanje te upotpunjavanje komplementarnim izvorima koji iste sadržaje obrađuju likovno, glazbeno, filmski ili scenski. Autorica predstavlja tri moguća modela panoramskoga sata posvećenoga poslovicama i za njih opisane metodičke postupke. Predstavljene bi panoramski satovi obuhvatili recital, čitanje poslovice i razgovaranje o njima, učeničko istraživanje poslovice u obitelji te otkrivanje rječničkoga bogatstva u poslovicama. Poslovice se u nastavi književnosti mogu u mnogim prigodama uključivati u interpretaciju književnoga djela i u s interpretacijom povezane različite faze nastavnoga sata. Učitelji tako mogu uključiti poslovice u motivaciju ili sintezu nastavnoga sata, ali se poslovicama možemo izražavati i u vezi s osobinama likova, određivanjem ideje djela ili kako bismo tumačili situacije u djelu. S tim u vezi autorica izdvaja primjere na temelju djela Ivane Brlić-Mažuranić, Nade Iveljić, Ratka Zvrka, Aleksandra Sergejeviča Puškina, Žanete Fabić Vuković, Antoinea de Saint-Exupéryja te Richarda Bacha. Poslovicu kao usmeno-književnu vrstu i njezina obilježja autorica prve izdvaja u suodnosu poslovice i književnoteorijskih sadržaja, a potom i u poučavanju i uvježbavanju nastavnih sadržaja koji se odnose na ritam i preneseno značenje. Osobitu je pažnju posvetila posloviци kao predlošku pomoću kojega se mogu prepoznavati, objašnjavati i opi-

sivati mnoge stilske figure (usporedba, personifikacija, epitet, antiteza, onomatopeja, asonanca, aliteracija, paregmenon, poliptoton, metafora, simbol, alegorija, elipsa, metonimija, sinegdoha, retoričko pitanje, litota, antimetabola, brahilogija, sinestezija, korekcija i paradoks). Posljednje u ovome poglavlju autorica prikazuje kontrastivno iščitavanje poslovice koje čini sponu prema ostvarivanju u izvannastavnim djelatnostima. Tako učitelji mogu poslovice biblijskoga podrijetla unekoliko uključiti u panoramski sat, a poslovice u hrvatskim narječjima unekoliko u sate poučavanja o obilježjima pojedinih narječja, ali je preporuka te sadržaje cjelovitije uključiti u družine jezično-izražajne usmjerenosti, dok je za uključivanje poslovice u različitim europskim jezicima izglednije ostvarivanje kontrastivnoga iščitavanja u nastavi stranih jezika, iako se može u nastavi materinskoga jezika uključiti europske i svjetske poslovice zapisane na hrvatskome jeziku. Navodi i mogućnost usporednoga promatranja poslovice s izrekama umjetnika, filozofa i znanstvenika.

Poslovice mogu naći svoje mjesto i u izvannastavnim djelatnostima jezično-izražajne usmjerenosti – literarnoj, novinarskoj, jezičnoj (filološkoj), recitatorskoj, scenskoj, lutkarskoj i filmskoj družini. Prema teorijskim postavkama autoričina neobjavljenoga magistarskog rada “Novinarska družina u starijim razredima osnovne škole” (1989) poglavlje “**Poslovice u izvannastavnim djelatnostima jezično-izražajne usmjerenosti**” započinje utvrđivanjem ciljeva navedenih družina s gledišta primjene poslovice. Bez obzira na to kojim ćemo se sadržajima baviti, u radu družina težimo aktivnostima na produkcijskoj razini, ali i aktivnostima na recepcijskoj ra-

zini, kojima prethodi motivacija. U vezi s poslovicama posrijedi je “motivacija učenika za čitanje, istraživanje i primjenu poslovične građe u skladu s obilježjima družine” (str. 197). Recepcija pak pretpostavlja različite aktivnosti u vezi s predloškom, odnosno “slušanje i čitanje odabrane poslovične građe te razgovaranje i raspravljanje o njoj” (str. 197). Put nas od recepcije vodi prema susljednim aktivnostima produkcije, stvaranju, na predlošku izbora poslovične građe ili u vezi s poslovicom kao usmenoknjiževnom vrstom, kao što je jezično istraživanje poslovica, znanje o poslovici, prikupljanje poslovica. Upravo se razvijanje sposobnosti i vještina produkcije osobito ističe u radu družina, uz predstavljanje, kojim se školi, ali i društvenoj zajednici prikazuju rezultati rada, istraživanja i stvaralaštva. Autorica prikazuje primjere aktivnosti na recepcijskoj i produkcijskoj razini u svim navedenim družinama. Osobito ističe važnost i vrijednost recitala, koji pretpostavlja dugotrajni i složen postupak pripremanja i uvježbavanja, u “... otkrivanju vrijednosti izraza i sadržaja poslovičnog blaga” (str. 203), što je autorica oplemenila primjerom skice recitala koji je pripremala s članovima Udruge studenata kroatistike “Idiom”. Svi dosadašnji studentski nastupi na predlošku objavljenih skica recitala bili su iznimno uspješni i poticajni slušateljstvu

“Premda zapisane u djelima usmenoknjiževnih istraživanja ili u pojedinih zbirkama, mnoge poslovice većini ostaju nepoznanica. Ali ih je moguće vratiti u život, što je jedna od namjera ove knjige” (str. 25). Knjiga “Zvona zvone jer su potezana: primjena poslovica u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti” autorice Karol Visinko čitatelje

potiče, usmjerava, upozorava i savjetuje kako neobavezno, ali svakako sustavno, promišljeno i funkcionalno u nastavnome procesu slušanjem, govorenjem, čitanjem i pisanjem težiti očuvanju ovoga blaga usmene baštine te ga obogatiti društvenim i kulturološkim vrijednostima hrvatske tradicijske kulture. Zvona su potegnuta, sada neka zvone!

